

T U T A N A K

Genel Kurul tarafından 1'nolu Anayasa Komisyonuna seçilen Orhan ARGÜDEN, Ekrem ÖZKUNT, İlhan BAYKENT, Melih SEZEN A. Hamdi SAYAR, Orhan BARLAS Enver ARSLANALP, Erdoğan BİGAT, Ayten DİK, Şükrü AKMANSOY, İsmet ÇALIK'tan oluşan komisyon çalışmaya gelen Orhan ARGÜDEN, Ekrem ÖZKUNT, İlhan BAYKENT, Merih SEZEN, Erdoğan BİGAT, Ayten DİK ve Enver ARSLANALP'ten ibaret olarak çalışmalarına başlamıştır.

Yapılan oylama sonunda Enver ARSLANALP komisyon Başkanlığına, Merih SEZEN Komisyon sözcülüğüne Orhan ARGÜDEN, Komisyon Sekreterliğine seçildi.

Başkan yerini aldı ve komisyon çalışmalarına başladı.

Bu sırada üyelerden Orhan BARLAS'da çalışmalara katıldı.

Komisyonumuz aşağıdaki ilkeleri saptayarak çalışmalarına başladı

1. TBB Yönetim Kurulu ve Başkanlık raporunun,
2. Türkiye Barolar Birliğinin yazılı isteği üzerine Baroların görüşlerinin incelenmesi, (Anayasa ile ilgili olarak İstanbul ve İzmir Baroları dışında yazılı görüş bildirilmemiştir)
3. Genel Kurul İlke kararı uyarınca oy hakkını haiz bulunmamakla beraber Komisyonumuza katılacak delegelerin göz önünde bulundurulması,
4. 1971 ve 1973 anayasa değişiklikleri hakkında TBB Yönetim Kurulunca yazılı olarak belirtilen ve Genel Kurullarca onaylanan görüşlerin benimsenmesi ve anayasanın en azından 1961 Anayasası düzeyine getirilmesi
5. 1961 yılı Anayasasında mevcut Antidemokratik hükümlerinde saptanması çalışma ilkelerini teşkil etmiştir.

Bu ilkeler ve çalışma yöntemi göz önüne alınarak yürürlükteki Anayasa metni madde madde okunup değişiklik önerileride incelenerek Komisyonumuz aşağıdaki raporunu Genel Kurul'la sunmayı uygun bulmuştur.

Madde 11

İzmir ve İstanbul Barolarının 11.Madde değişikliğine karşı çıkan gerekçelerinde belirtildiği gibi Anayasanın ilk şeklide Hürriyetlerin sınırlanmaması kural, sınırlanması ise istisna idi.

1488 sayılı yasa ile 11.maddeye getirilen değişiklik yolu ile ana ilkedan sapılmış ve tüm olarak temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması ilkesi olanağı kural haline getirilmiştir.

Bu nedenle Komisyonumuz 11.maddenin 1961 Anayasasındaki ilk şeklini oy birliği ile benimsemiştir.

"11.Temel hakların özü.

Madde 11 - Temel Hak ve Hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak Kanunla sınırlanabilir.

Kanun ,Kamu yararı genel ahlak,kamu düzeni,sosyal adalet ve milli güvenlik sebeplerle'de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz"

Madde 14

Kişinin dokunulmazlığı ilkesi içinde en başta gelen yaşama hakkının özüne dokunulmayacağından maddeye ölüm cezasının verilemeyeceği fıkrasının eklenmesi uygun görülmüştür.

" 1.Kişi Dokunulmazlığı

MADDE 14 - Merkez,yaşama,maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir.

Kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti kanunun açıkca gösterdiği hallerde usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça kayıtlanamaz.

Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz.

İnsan haysiyeti ile bağdaşmayan ceza konulamaz.

Ölüm cezası verilemez."

Madde 15

Milli güvenlik ve kamu düzeni gibi sınırı belli olmayan kavramlarla özel hayatın gizliliğine dokunulmuş olması gerekçesi ile maddenin aşağıdaki şekli alması kabul edilmiştir.

"11- Özel hayatın korunması,

a) Özel hayatın gizliliği

Madde 15 - Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği ve kanunla düzenlenen istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkca gösterdiği durumlarda usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça kimsenin üstü,özel kağıtları ve eşyası aranamaz,ve bunlara el konulamaz."

Madde 16

Milli Güvenlik ve kamu düzeni gibi sınırı belli olmayan kavramlar ve kanunla tayin edilen yetkili mercilere konut dokunulmazlığı ile ilgili bir hakka dokunabilme olanağının verilebilmesi benimsenemez. Bu nedenle maddenin aşağıdaki şekilde düzenlenmesi gerekeceği sonucuna varılmıştır.

"b) Konut dokunulmazlığı.

Madde 16-Konuta dokunulamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği durumlarda usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz."

Madde 18

Bu maddenin iki fıkrasında da milli güvenlik gibi sınırı belirsiz ve her türlü yoruma uygun deyimlerle seyahat ve yerleşme özgürlüğü kısıtlanabilmektedir. Bu da maddenin değiştirilmesi gerekçesi olmuştur.

"III- Seyahat ve yerleşme özgürlüğü.

Madde 18-Herkes seyahat özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlük ancak salgın hastalıkları önleme amacıyla veya savaş durumunda kanunla sınırlandırılabilir.

Herkes dilediği yerde yerleşme özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlük ancak salgın hastalıkları önleme amacıyla ve fiili savaş durumunda kanunla sınırlandırılabilir.

Yurttaşlar yurda girme ve yurt dışına çıkma özgürlüklerine sahiptirler. Yurt dışına çıkma özgürlüğü hakim kararı olmadıkça sınırlandırılmaz."

Madde 19

Bu maddenin ilk hâli ile dernekler yargı denetimi güvencesini kaldırmış bulunmaktadır. Demokratik düzenin oluşmasında derneklerin yadsınamayacak görevi bunların yargı güvencesine sahip olmalarını kaçınılmaz bir hale getirir. Bu nedenle maddenin son fıkrası 1961 Anayasasında düzenlenen şekilde olmalıdır.

"IV.Düşünce ve inanç hak ve özgürlükleri.

a) Vicdan ve din özgürlüğü.

Madde 19-Herkes, vicdan ve dini inanç ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaç-

Larına çıkarılan yasalara aykırı olmayan inadettler, dinî ayin ve törenler serbesttir.

Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmende olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne surtele olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri iştismar edemez. ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtılanlar kanuna göre cezalandırılır; dernekler yetkili mahkemeye ve siyasî partiler anayasa mahkemesinde temelli kapatılır."

Madde 20- Kanaat ve düşüncelerin tam olarak belirlenmesi ancak bilgi kaynaklarından sınırsız ölçüde yararlanılabildiği oranda oluşur. Bu gerekçe ile maddenin şu şekli uygun bulunmuştur.

" b) Düşünce özgürlüğü.

Madde 10- Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Kişilerin herkese açık olan kaynaklardan hiçbir engellemeden bilgi edinmek hakkı vardır.

Herhangi bir nedenle düşünce özgürlüğüne sınır konulamaz.

Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz."

Madde 21- Bilim ve sanata sansür uygulanması, düşünce özgürlüğü kavramı ile gelişir. Bu benenle de maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"V. Bilim ve sanat özgürlüğü.

Madde 21- Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Bilim ve sanata sansür konulamaz.

Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak yasayla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz."

Madde 22- 1488 sayılı yasayla maddenin 3.fıkrası değiştirilerek maddeye eklenen "devletin ilkesi ve milletiyle bütünlüğü ..." ve " kamu düzeni " gibi sözcükler esasen maddede bulunan " Milli güvenlik" deyimindeki sınırsızlığı dahada genişletip özgürlüklerin kaynaktan sınırlanması yolunu getirmiştir.

Yine 5 ve 6 .fıkralarda yasanın yaptığı değişiklik kapsamı belirgin olmayan deyimleri getirerek basın özgürlüğünü sınırlandırmaya çalışmış, giderek yargı denetimini de yok edip yürütme organına keyfilğe dönüşebilecek bir yetki vermiştir. Komisyonumuzca maddenin şu şekilde oluşturulması benimsenmiştir.

3" a) Basın özgürlüğü,

Madde 22-Basın özgürdür:, Sansür edilemez.Devlet basın ve haberalma özgürlüğünü sağlayacak önlemleri alır.

Basın ve haberalma özgürlüğü ancak genel ahlaki korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına saldırmayı, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek amacıyla bağli olarak kanunla düzenlenir.Yayın ya-sağı konulamaz.

Gazete ve dergiler ,kanunun açıkca gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hakim kararıyla toplatılabilir."

Madde 24- 22.maddede yapılan değişiklik karşısında 24.maddenin 2.fıkrasının da değiştirilmesi gerekmiştir.

" c) Kitap ve broşür çıkarma hakkı.

Madde 24- Kitap ve broşür yayımı izne bağli tutulamaz, sansür edilemez.

Türkiye'de yayınlanan kitap ve broşürler 22.maddenin hükümleri dışında tolatılamaz."

Madde 26- Bu maddede son fıkrasında 1488 sayılı yasa ile yapılan değişiklik bu ve diğer bir çok maddelere de özellikle yerleştirilen kapsamı belirsiz deyim ve sözcüklere yer vererek haberleşme özgürlüğünü kısıtlamakta ve anayasal özgürlüklerin yasama lehine olarak kaldırılması olanağını sağlamaktadır.

Bu nedenle maddenin 1961 şekline dönüştürülmesi gerekir.

" Madde 26- Kişiler ve siyasi partiler ,kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir.Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

kanun halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestce oluşumunu köstekleyici kayıtlamalar koyamaz."

Madde 29-Dernekler demokrasi düzenin vazgeçilmez öğelerinden bulunmaları nedeniyle ancak yargı organı denetim ve kararına bağlı tutulması gereken kuruluşlardır. Bu gerekçe ile madde şu şekli almıştır.

" b) Dernek kurma hakkı.

Madde 29-Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasının düzenlenmesinde uygulanacak biçim ve yöntemler kanunla gösterilir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernekler kamu düzeni veya genel ahlaki korumak amacıyla kanunun belli ettiği durumlarda ancak hâkim kararı ile kapatılabilir."

Madde 30-Kişinin hak ve güvencesi gereği, yakalanan kimsenin derhal hâkim huzuruna çıkarılması gerektir. 1971 ile yapılan değişiklik antidemokratiktir. Maddenin oluşturulan şekli şudur.

Madde 30- Suçluluğu hakkında kuvvetli belirtti olan kişiler ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla yalnız hâkim kararı ile tutuklanabilir. Tutukluluğunun devamına karar verilmesi aynı koşullara bağlıdır.

Yakalanan ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir. Bunun koşullarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kimselere ,yakalama veya tutuklama sebeplerini ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutuklama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli ve herhalde 24 saati geçmeyecek süre içinde hâkim önüne çıkarılır. Bu süre geçtikten sonra hâkim kararı almaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz. Hiç kimse kendisine savunma olanakları tanındığı bildirilmeden ifade vermeye zorlanamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimsenin durumu hemen yakınlarına bildirilir.

Bu esaslar dışında işleme bağlı tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar genel hükümlere göre devletçe ödenir."

-6-

Madde 32- Bu maddede yapılan değişiklikle tabii yargı yolu yerine kanunî yargı yolu kabul edilmekle hukuk devleti kavramı yerine kanun devleti kavramı getirilmek istenmiştir.

1961 Anayasası metninin aynen anayasada kalması görüşüne varılmıştır .

" c) Tabii yargı yolu

Madde 32- Hiç kimse Tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip oalaganüstü merciler kurulamaz."

Madde 46- Demokrasinin gereği tüm çalışanların sendika kurmalarını içerir.Oysa 1971 değişikliği ile sendika kurma hakkı sınırlandırılmış bulunmaktadır.Bu ilkeden hareketle madde böyle düzenlenmiştir.

"Madde 46- Tüm çalışanlar ile iş verehler ,önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma,bunlara serbestce üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri,yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz."

Madde ~~4x~~ 47- Lokavt temel haklardan değildir.İşverenin kendi ekonomik gücüne dayanarak işçi istenlerini önlemek,giderek işcinin ekonomik bakımdan sadece emeğine dayanan gücünü yitirmesine ve yaşama hakkına el atma nitekiğine varabilir.Bu da kişi güvenliğine aykırıdır.Bu nedenle madde şu şekli almalıdır.

" Madde 47- Tüm çalışanlar ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması yasa ile düzenlenir.Lokavt yasaktır.

Madde 53-Sosyal devlet ilke ve uygulamasına aykırı olduğundan Anayasanın kendisi ile çelişen bu antidemokratik maddesinin kaldırılması düşüncesindeyiz.

Madde 56

Demokratik düzenin vazgeçilmez ögesi siyasi partilerin ekonomik ayrıcalığını ortadan kaldırmak ve demokratik düzenin sağlıklı işlerliğini sağlamak amacıyla maddenin 4.fıkrası aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

" Fıkra 4 :

Son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkını kazanmış bulunan siyasi partilere devletçe yapılacak yardım yasa ile düzenlenir!"

Madde 57

Maddede yapılan değişiklikle siyasi partilerin Anayasa Mahkemesine doğrudan hesap verme zorunluluğu kaldırılarak yargı denetimini kısıtlamanın bir diğer örneği getirilmiştir. Bu sakıncalı durumun giderilmesi amacıyla maddenin 1961 Anayasasındaki şeklini alması doğru bulunmuştur.

" Madde 57. - Siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri insan hak ve özgürlüklerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır.

Siyasi partiler, gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap verirler.

Partilerin iç çalışmalarını, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu Mahkemeye mâli denetimlerinin nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak yasa ile düzenlenir.

Siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkemesinde bakılır. Ve kapatma kararı ancak bu Mahkemeye verilir."

Madde 61

1488 sayılı yasa ile yapılan değişiklik, maddenin 2. fıkrasındaki "vergi, resim ve harçlar ve benzeri mâli yükümler ancak kanunla konur" ilkesini kısmen boşlukta bırakmakta ve Bakanlar Kuruluna -belli sınırlar içinde dahi kalsa - mâli yükümlülüklerde deği-

şıklık yapabilme yetkisini tanıma yolunu açmaktadır. Böyle bir yetkinin tutucu hükümetler elinde egemen çevreler çıkarına kullanılacağı açıktır. Yasa ile düzenlenmesi gereken bir yükümlülüğün, Bakanlar Kurulu'na bırakılmasının hukuk devleti anlayışı ve Anayasanın temel ilkeleri karşısında farklı bir gerekçesi olamayacağı kanısındayız.

Bu gerekçe ile maddenin 1961 Anayasasındaki metnini aynen benimsemekteyiz.

"Madde 61 - Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mâli gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri mâli yükümler ancak kanunla konur."

Madde 64

Bu maddeye 1971 tarihinde eklenmiş bulunan fıkralar kanun kuvvetinde kararnamele ilgili bulunmakla bunun demokratik parlamenter sistemin özüne aykırı ve yürütmeye öncelik tanınması nedeniyle hukuk devleti kavramı ile bağdaşır bir niteliği yoktur. Yürütmenin yasamanın yetkilerini eline alması Anayasanın kabul ettiği kuvvetler ayrılığı prensibine de aykırı bulunmasından dolayı bu maddenin 1961 Anayasasındaki ilk metne dönülmesi uygun bulunmuştur.

" Madde 64- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına karar vermek TBB'nin yetkilerindedir."

Madde 65

Uluslararası antlaşmaların uygun bulunmasının Meclisin onayına bağlı tutulmasına aykırı bir hali ortaya koyan maddenin 3.fıkrasının maddeden çıkarılması Meclisin yetkilerinin gereğidir. Bu konuda Meclisin onayı dışında hiç bir tasarruf yürürlüğe konulamaz. Ayrıca 4. fıkranın maddede bu şekliyle kalması uluslararası antlaşmalarla Türk kanunlarının değişikliğini kabul etmek kanun yapma usulüne de aykırı bulunmakla mahzurludur. Maddeden bu fıkranın çıkarılması yerinde olur. Ayrıca son fıkranın ikinci cümlesinde "Anayasa Mahkemesine başvurulamaz" hükmünün Meclis tarafından onaylanmak suretiyle kanun haline gelen bu ulusal antlaşmaların anayasal denetimden uzak tutulması sonucunu vermektedir. Bu ise anayasal haklarla ve denetimle bağdaşır bir durum değildir.

" Madde 65 - Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, TBMM'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

İktisadi, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen antlaşmalar, süreleri bir yılı aşmamak ve devlet mâlîyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi haklarına ve Türklerin yabancı ülkelerdeki haklarına dokunmamak koşuluyla, yayınlanma ile yürürlüğe konabilir, bu takdirde bu antlaşmalar, yayımlarından başlayarak bir ay içinde TBMM'nin onayına sunulur.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında da 149. ve 151. maddeler gereğince Anayasa Mahkemesine başvurulabilir.

Madde 82

TBMM üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenek aylık tutarı birinci derecedeki devlet memurunun aylığını, yolluk da ödenek yarısını aşamaz.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

TBMM üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne suretle olursa olsun yapılacak zam ve ilaveler ancak bu zam ve ilaveleri takip eden milletvekilleri genel seçiminden sonra uygulanır.

Madde 89 (Gensoru)

1961 Anayasası metni Komisyonca aynen kabul edilmiştir. Gerçekten gensoru önergesinin verilme hakkının kısıtlanması parlamenter sistem açısından denetimi engellemeye ilişkin anti-demokratik bir hükümdür.

b) Milli Güvenlik Kurulu

Madde 111 - Devlet güvenliğinin sağlanmasında Cumhurbaşkanı, parlamento, yürütme, idari ve askeri kuruluşlar görevli ve yetkilidirler. Bunların koordinasyonu her zaman mümkündür. Aynı bir Anayasal kuruluş oluşturulması gereksiz görülmesiyle bu kurulun Anayasadan çıkarılması uygun görülmüştür.

c) Yargı denetimi.

Madde 114 - Bu madde de 1961 Anayasasının metni esas alınması ile yargı denetimini bertaraf edebilen ve yürütmeyi yargı karşısında güçlendiren bir düzenlemeye son verilmek uygun görülmüştür.

"Madde 114 - İdarenin hiç bir eylem ve işlemi, hiç bir durumda yargı mercilerinin dışında bırakılamaz.

İdarenin işlemlerinden ötürü açılacak davaların süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

c) Memurların siyasal partilere girememeleri.

Madde 119 : 1961 Anayasasının ilk metni aynen kabul edilmiştir.

a) Üniversiteler.

Madde 120 - Temel görüş itibariyle 1961 Anayasası ilk metin kabul edilerek bu metinde bulunan "özel kanuna göre kurulmuş devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır" hükmünün çıkarılması devlet üniversiteleri arasındaki ayrıcalığı kaldırmak açısından zorunludur. Bu nedenle bu hükmün dışında kalan hükümler aynen kabul edilmiştir.

b) Radyo ve Televizyon İdaresi ve Haber Ajansları.

Madde 121 - Radyo ve televizyonun özerk ve tarafsız çoğulcu haber verme niteliğine kavuşturulmak zorunludur. Bu nedenle 1961 metni esas alınmakla beraber aşağıdaki düzenlenme yapılması uygun görülmüştür.

"Madde 121- Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi özerk kamu kişiliği niteliğinde kanunla düzenlenir. Kanuna özerklik ve tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler konamaz.

Her tür radyo ve televizyon yayımları çoğulcu demokratik ilkelere uygun olarak tarafsızlıkla yapılır.

Radyo ve televizyon yönetimi kültür ve eğitime yardımcı görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır.

Devlet tarafından kurulan veya devletten belli yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır. Bunun sağlayacak önlemler kanunda gösterilir."

b) Sıkıyönetim ve savaş hali.

Madde 124 - TBB sıkıyönetimin demokratik ilkelere bağlı bir kanunla idaresini kabul etmiş bulunduğu cihetle Anayasamızda bu sıkıyönetim ve savaş halinin koşullarını ve nedenlerini belirsiz kavramlara bağlamaktan kaçınmıştır.

" Madde 124- Savaş durumu, ciddi ve yaygın nitelik taşıyan ayaklanma olması nedeniyle Bakanlar Kurulu süresi bir ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla yerinde veya her yerinde sıkıyönetim ilan edebilir ve bunu hemen TBMM'ne sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi tamamıyla da kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse hemen toplantıya çağrılır.

Sıkıyönetim ve genel olarak savaş durumunda hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği amaç ve nedene bağlı olarak özgürlüklere konacak kısıtlamaların nasıl olacağı ve savaş ve savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde yurttaşlar için konulabilecek yükümler kananda gösterilir.

TBMM'nin sıkıyönetimi onaylama kararına karşı Anayasa Mahkemesinde açılacak iptal davaları 15 gün içinde karara bağlanır"

D. İktisadi ve mali hükümler.

II. Sayıştay, kamu iktisadi teşebbüslerinin denetlenmesi.

Bu başlık altında düzenlenen 1961 Anayasasının 127. maddesine eklenen ve Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan devlet mallarının denetlenmesinde ayrıcalık getiren 20 Eylül 1971 tarih ve 1488 sayılı yasayla eklenen 3. fıkra maddeden çıkarılmak suretiyle ilk metnin kabul edilmesi uygun görülmüştür.

V. Mahkemelerin kuruluşu.

Madde 136 - Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

VI. Savcılık.

Madde 137 - Kanun, Cumhuriyet Savcılarının ve kanun sözcülerinin özlük işlerinde ve görevlerini yapmalarında teminat sağlayıcı hükümler koyar. Cumhuriyet Savcılarının Yargıtay üyeliklerine seçilmeleri dışında kalan bütün özlük işleri, disiplin cezaları ve meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Savcılar Kuruluna aittir.

Cumhuriyet Başsavcısı ile Başkanun sözcüsü ve Askeri Yargıtay Başsavcısı Yüksek Mahkemeler hakkındaki hükümlere tabidirler.

VIII. Askeri Yargı.

Madde 138 - Askeri Yargı, Askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Disiplin mahkemeleri ile çalışmalarını savaş durumu ile sınırlı olmak üzere askeri mahkemeler asker kişilerin askeri olan suçlarıyla bunların asker kişilerin aleyhine veya askeri mahkemelerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askeri Mahkeme üyelerinin hâkimlik niteliğine sahip olmaları şarttır.

Savaş zamanında çalışan askeri mahkemeler asker olmayan kişileri ancak özel kanunda belirtilen askeri suçlardan ötürü yargılayabilirler. Askeri Mahkemelerin savaş hallerinde hangi suçlar, hangi kişiler yönünden yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri hâkimlerin özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı askerlik hizmetinin gereklerine göre özel kanunla düzenlenir.

B) Yüksek Mahkemeler

1. Yargıtay.

Madde 139 Yargıtay adliye mahkemeleri ile savaş zamanında askeri mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri Yüksek Hakimler Kurulunca, Yargıtay 1.Başkanı ile 2.Başkanları ve Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Büyük Genel Kurulunca üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay 1.Başkanı ile 2.Başkanı ve Cumhuriyet Başsavcısının görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri kanunla gösterilir.

II- Danıştay

Madde 140- Bu maddenin son fıkrası asker kişilerin yönünden tabii yargı kuralına aykırı düşmesi, sivil yargının yetkisini daraltması, hukuk devleti ilkesine aykırı olması nedenleriyle ve genel gerekçe ile sürüldüğü gibi anti-demokratiktir. Metinden çıkarılmıştır.

- 13 -

Bu maddeye şu fıkra eklenmelidir.

Danıştayca iptaline karar verilen işlemler gerekçeli kararın taraflara tebliği ile birlikte karar tarihinden itibaren ortadan kalkar. Bu kararın yerine getirilmesi yürütmeden istenir.

Madde 141 - Yukardaki anlayışa göre kaldırılmıştır.

C. Yüksek Hâkimler Kurulu

I. Kuruluş.

Yüksek Hâkimler Kurulu 11 asil ve 3 yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelere dokuzu ve yedek üyelere ikisi Yargıtay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, asıl üyelere ikisi yedek üyelere biri TBB Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilirler.

Yüksek Hâkimler Kurulu, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kendi içinden başkanını ve bölüm başkanlarını seçer.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hâkimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri bölümleri ve bu bölümlerinin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

D. Anayasa Mahkemesi.

I. Kuruluş.

a. Üyelerin seçimi.

Madde 145 - Anayasa Mahkemesi 15 asil ve 5 yedek üyeden kurulur. Asıl üyelere altısı Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanın sözcüsü arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye, Sayıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Cumhurbaşkanınca da üç üye seçilir. Cumhurbaşkanı bu üyelere ikisini TBB Genel Kurulunun tam sayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer.

Anayasa Mahkemesi kendi üyeleri arasından gizli oyla ve salt çoğunlukla dört yıl için bir başkan ve bir başkanvekili seçer. Yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye olmak için 40 yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Sayıştayda başkanlık, üyelik, bassavcılık, başkanunsozcülüğü veya üniversitelerde hukuk ve iktisat ve siyasi bilim alanlarında en az 5 yıl öğretim üyeliği veya 15 yıl avukatlık yapmış olmak şarttır. Anayasa Mahkemesine Yargıtay 2, Danıştay ile yasama meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de asıllarının seçimindeki usul uygulanır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri resmi ve özel hiç bir görev alamazlar.

II. Görev ve yetkileri

Madde 147- Fıkra 1- Anayasa Mahkemesi, kanunları yasama meclisleri iç tüzüklerini ve meclislerce verilen her türlü kararların Anayasaya uygunluğunu denetler.

Fıkra 2- Askeri Yargıtayın kaldırılmasına bağlı olarak Askeri Yargıtay üyeleriyle Askeri Yargıtay Bassavcısının Yüce Divan sıfatıyla yargılanmasını öngören deyimler fıkradan çıkarılmıştır.

IV. İptal Davası

a, Davanın hakkı.

Madde 149- Cumhurbaşkanı, son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oy sayısının en az yüzde beşini alan ya da TBMM'de temsilcisi bulunan siyasi partiler ya da bunların meclis grupları yasama meclislerinden birinin üye tam sayısının en az 1/6 tutarındaki üyeleri; Yüksek Hâkimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, üniversiteler Türkiye Barolar Birliği, kanunların, yasama meclisi iç tüzüklerinin ve meclislerce verilen her türlü kararların Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilirler.

V. Anayasa Mahkemesinin Kararları.

Madde 152. Fıkra 1. Anayasa Mahkemesi kararları kesin-dir. İptal kararları geriye yürümez.

Fıkra 2. Anayasa Mahkemesince, Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun, iç tüzük veya kararların iptal edilen hükümleri karar tarihinde yürürlükten kalkar.

Geçici Madde 21 - Genel gerekçe ışığında yürürlükten kaldırılmıştır.

Anayasanın deęiřimi

Yeni madde 155 - Olaęanüstü hal ve sıkıyönetim dönemlerinde Anayasa değişikliği önerilemez ve Anayasa değiştirilemez.

Not : İstanbul Barosunca kurulan Anayasa Komisyonunca hazırlanan raporda belirtilen gerekçe ve açıklamalar büyük oranda paylaşıldığı ve bu raporun Yüce Kurulun bilgisi içinde olduğu için, raporumuzda genel nitelikte tartişmalara yer verilmemiş ve her değişiklik önerimizin özel gerekçesi genellikle özet olarak maddeler altına alınmıştır.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH VE İSTİSMİRA VAKFI